

Nu & Då

FÖR MEDLEMMAR I VÄSTERVÅLA (SOCKEN) HEMBYGDSFÖRENING

”För en levande landsbygd med känd historia”

1-2019 Årgång 3

Nytt år, nya visioner.

Vintern håller i skrivande stund ännu ett fast grepp om vår vackra bygd när det åter är dags att väcka liv i tankar och planering inför årets aktiviteter i Hembygdsföreningen. Jag kan redan nu avslöja att i nästa nummer av Nu & Då, kommer en berättelse om hur Ängelsbergs konsumtionsförening bildades i början av 1900-talet. Abdon Johansson, en skicklig målare,

Målning: Abdon Johansson

som syns på denna vackra vinterbild av Västervåla Kyrka och Prästgård, var med från start av Konsumtionsföreningen Revenys bildande och har skrivit ner hur allt började.

För övrigt startar vi verksamheten 2019

med årsmötet den 30 mars, handlingarna finns bifogade i detta nummer av Nu & Då. Läs och begrunda, har du funderingar och tankar kring föreningens verksamhet så berätta det på årsmötet, vilket ju är det enda stora medlemsmötet vi har varje år, så utnyttja tillfället väl.

Som ni vet har vi en ny arbetsgrupp som ansvarar för utställningar under sommarsäsongen och att årets utställning handlar om Kvinnoarbetsredskap och dess alster. Flera av er har redan kontaktat mig och vill donera eller låna ut föremål, underbart! Utan er vore utställningen inte möjlig, tack! Hör av dig till mig om du har föremål/ bilder eller små berättelser om arbetet förr! Jag kommer att guida efter Musik i Sommarkväll på tisdagar och på Hembygdens Dag den 21 juli. Jag kan även, i mån av tid, ställa upp och visa utställningen/gården vid andra tillfällen om intresse finns.

Förutom de sedvanliga aktiviteterna finns en mängd arbetsuppgifter såsom föreningens hemsida, som f.n. ligger nere, facebookside samt trädgårdsarbete, iordningsställande av föremål, reparationer, textilvård mm...

Nytt år, nya tag!

Lollo Horn

Medlemsstatistik 2018/2019:

Antal medlemmar	224
Antal kvinnor	119
Antal män	105

Vi har, trots att några medlemmar valt att avsluta sitt medlemskap och att några tyvärr gått bort, återigen ökat vårt medlemsantal under året, mycket glädjande!!

Vårens aktiviteter

Lördag den 30 mars kl 13.00
Årsmöte i Sockenstugan med efterföljande kaffe och dopp samt bildföreläsning av Mats Källstig om människor, miljöer och händelser som många kanske känner igen.

Vi återkommer om datum för våröppningen av Hembygdsgården, då vi gör småreparationer, vädrar och städar mellan kl 10.00 och 12.00, varefter vi äter en bit lunch tillsammans som föreningen bjuder på. Se datumet på de större anslagstavlorna i bygden och på Biblioteket under april - maj.

Glöm inte att boka in midsommarfirandet på Hembygdsgården. Kvällen innan klär vi stängen och fikar tillsammans.

Söndag den 21 juli
Hembygdens Dag med en hel del aktiviteter.

Nästa nummer

kommer i god tid före midsommar.

Wålas tidiga historia

Detta är en fortsättning på tidigare berättelser om Wålaborna under 1600-talet.

Västanberg – Dunshammar – Halvarsviken

I NU & DÅ 1 – 2018 inledde Hans Philip berättelsen om Västanberg på 1600-talet. I det efterföljande numret av tidningen återgav jag innehållet i tre tingsprotokoll från början av 1600-talet. Ett handlade om ett slagsmål mellan Lars Nilsson i Västanberg och Thomas Sigfridsson i Stabäck, ett annat om Erik Staffansson (i den andra Västanberggården), som dömts för mökränkning och ett tredje om Englika Ersson (son till Erik Staffansson), som hävdar rätten till Västanbergs kronohemman som hans fader länge brukat. Englika tog senare över sin arvedel i Långgärdet.

I NU & DÅ 3 – 2018 lades fler pusselbitar till bygdens historia på 1630-talet. Från Krigsarkivets- och Tackjärnstionde-längderna vet vi, att Anders Nilsson tillhör frälseroteln och Erik Staffansson brukar en av kronogårdarna i Västanberg. I den andra kronogården brukar Olof Larsson. I Dunshammar bodde Ambrosius. 1633 säljer Hans Larsson och hans hustru Marit Olofsdotter Halvarsviken till Anders Jonsson från Västsura. Anders blir även ägare till Prästtorpet i Halvarsviken.

Anders Jonsson hade 7 barn. Den 7 oktober 1672 undertecknade Anders Jonsson och hans hustru sitt testamente. Bland vittnena fanns Englika Ersson i Långgärdet. Det blev ett långt testamente där barnens arvedelar reglerades noga. Trots faderns många förmaningar om syskonsämja uppstod ändå, efter hans död, en rättsprocess om arvet. Sonen Per som tilldelats en gård i Västanberg var inte alls nöjd, eftersom hans bror Erik hade fått hela Halvarsviken. 1685 krävde därför Per att få del i fädernehemmet tillsammans med brodern Erik och hans barn. Tingsrätten i Norbergs bergslag beslutade dock i maj 1685, att faderns vilja skulle stå fast, men att hans barn skulle ersätta Per med 900 Rmt (Riksdaler), motsvarande dagsvärdet av ¼ hemman i Västanberg, om de inte kunde skaffa honom annat fullgott hemman.

Om döttrarnas arvedel står: Twenne mina döttrar Cherstin och Britja Andersdotter förordnar iagh bådehe om Dunshammar ¼ hemman, dhet iagh uhue oskylda händer dyrt löst hafwer.

I NU & DÅ 3 – 2018 återgav jag en förlikningsskrift daterad Wåla den 4 juli 1661. Den handlade bland annat om Kalvskinnskäret, som Anders Jonsson köpt från Måns i Dunshammar. Vid den här tiden var ägorna utspridda på flera platser i och utanför socknen. Bergsmännen gick till tinget, de lät ”uppbjuda”. Det vanliga betalningsmedlet mellan bergsmännen var osmundjärn eller stångjärn. När det gäller arvet till döttrarna Cherstin och Britja får vi anta, att de fick den del av Dunshammar, ¼ hemman, som fadern förvärvat från Måns.

Måns förekommer i fler Tingsprotokoll:

1661 - Johan Rasmusson ifrån Västerås lät 1 resan uppbjuda Måns Joensson jord och smediedel Dunshammar för Stångjärn, vilken skuld Måns tillståd. Smedieparten klandrade Anders Persson i Ängelsberg och tillbjöd sig villa lösa efter dessa rätta värde, helst efter som benämnte smediedel är uti samma smedja som Anders Persson brukar. Och tillordnades honom skattningsmän, som smediedelen värdera skulle, efter vilken skattning tillstods Anders Persson att väga järnet till Johan Rassmusson. Och der Måns bliver mäktig den igenlösa innan fasta åkommer, står det honom fritt

1662 - Johan Rasmusson i Västerås lät 1 resan uppbjuda Måns Joenssons oblig i Dunshammar och Våla socken på 21 skeppund stångjärn.

Måns Joensson var skyldig Johan Rasmusson pengar och gick därför till tinget för att bjuda Måns jord och smedjedel till försäljning för att få igen sina pengar. Anders Persson är villig att köpa loss smedjedelen för dess rätta värde och det ska utses värderingsmän som ska fastställa priset för smedjedelen. ”Oblig” betyder förpliktelse. Vem denne Johan Rasmussen från Västerås var har jag inte kunnat få fram. Handelsmän och frälsemän i Västerås hade intressen i Norbergs bergslag. Rasmussen kan ha varit en av dem. Måns i Dunshammar och andra bergsmän i Wåla hade del i någon av de smedjor som låg efter ån i Englikebenning. De kunde även ingå i både Englikebennings och Wåladalshyttas hyttelag. ENGLIKEBENNING

Anders Perssons (död 1688) släkt hade bott i Englikebenning i flera generationer. Intressant att notera är att han hade en dotter Kierstin som var gift med riksdagsmannen Per Matsson i Bondfallet. Anders Perssons farfar hade samma namn. Levde senare halvan av 1500-talet. Anders Persson d.ä. var gift med Elin Jönsdotter, dotter till Jöns som stod för Englikebenning första halvan av 1500-talet. Jöns

Mer bygdehistoria

är den äldsta kända bergsmannen i Englikebenning. Bergsmän med namnen Englika eller Engelbrekt bodde i Stabäck. Första gången namnet nämns är ett pergamentbrev av den 22 februari 1462: ”aengleka j staffbaekke” (Se NU & DÅ 3–2017). Englikebenning omnämns första gången i Landskapshandlingarna från 1539. Jöns står då ensam för Englikobenning. Vore intressant om någon vet vilken av alla Englika som gav namn åt platsen och vilken källan är?

I mitten av 1600-talet fanns 13 bergsmän i Västervåla sockan. Kan jämföras med Norbergs socken som hade 117 bergsmän. Karbenning och Västanfors socken ingick även i Norbergs bergslag. De mäktigaste bergsmännen var tolvmän (nämndemän) vid Norbergtinget. Bergsmännen möttes i Norbergtinget tre gånger om året, vinter, sommar och höstting, det urtima tinget. Ett ting kunde vara i två dagar. Andra mötesplatser var sockenkyrkan dit man tog sig på söndagarna. I kyrkan läste prästen upp hur mycket järn som bergsmännen producerat. Utan dessa bergsmän och deras mångsidighet hade inte Sverige blomstrat upp och Engelsberg hade inte fått sitt järnbruk. De lade grunden. Järnhanteringen var det primära för bergsmännen. Jordbruket var en bisyssla. Stångjärnet, som sedan hammarsmederna producerade, blev under lång tid Sveriges viktigaste exportprodukt.

Ett exempel på förtal som togs upp vid Norbergstinget 1596:

Kom hustru G... i Skrivaregården i Våla socken och klageligh gav till kända huru hon var kommen i rykte att skulle bedriva hor med en benämnd Nils Kopparslagare. Så lade hon fram sin kyrkeherdes ... brev samt av hela socken att den sak kunde motbevisas, vart av nämnden frigjode till ...

Texten har inte kunnat återges fullständigt, men det framgår ändå att hustru ”G” i Skrivaregården fick rätt att ryktet som att hon bedrev hor med Nils Kopparslagare var falskt. Hon fick stöd från kyrkoherden och ”hela socknen”. 1596 var året då Karl IX initierade byggandet av Hjälmare kanal.

Krister Forsberg

MER FINNS ATT LÄSA I PEGGY BERGLUNDS BOK BERGSMÄN OCH BRITT-MARIE SOHLSTRÖMS BLOGG OM BERGSMÄN.

Lite bilder från Nittonhundratalet

Foto: Krister Forsberg

Sörby gård på 1960-talet, sett från Gröndalsvägen.

Foto: Krister Forsberg

Många kanske inte vet att det fanns en hög och sänkbar brygga vid tvättstugan nära Herrgården i Ängelsberg. Synd att den revs. Ett kulturminne har gått förlorat. Du kan tänka dig de kvinnor som stod på knä och tvättade på bryggan.

Krister Forsberg

Foto: Krister Forsberg

Tvättstugan ligger bakom smedjan vid Herrgården, där låg pigorna och sköljde tvätt och skurade mattor men de hade nog inte tid att njuta av de vackra omgivningarna som vi hade möjlighet till förr under Ängelsbergsdagen, då även Herrgården och angränsande köksflygel visades för oss besökare.

Lollo Horn

Lite Blandat

Adventsgudstjänsten 2018

Den 2 december hölls gudstjänsten traditionsenligt på Hembydsgården. Föreningen bjöd på glögg och pepparkakor i smedjan där, dagen till ära, en härlig brasa tänts i ässjan.

Foto: Ing-Marie Carlsson

Därefter gick sällskapet in i Storstugan som julpyntats med ljus, gammeldags girlanger i taket och handbroderade juldukar. Ca 20 personer myste i köket och lyssnade till adventsgudstjänsten som hölls av Per-Arne Bengtsson.

Foto: Ing-Marie Carlsson

Kaffe med julbröd serverades och som vanligt anordnades lotteri med bl.a. 2 fina julgranar och hembakade limpor.

Lollo Horn

Bildgåtan

Förra numrets bildfråga var faktiskt ännu svårare vilket gjorde att vi inte fick ett enda rätt svar. Ägaren till föremålet har haft hjälp av Tekniska museet i Stockholm med att identifiera det. Svaret är: Hörapparat!

Eftersom ingen kunde svaret blir vinsten på nästa bildgåta 2 trisslotter.

Gnugga geniknölarna för här kommer nästa föremål.

Foto: Lollo Horn

Sänd svaret till mig, Lollo, via mail: lob@varbacka.se eller sms på 070-605 35 60. Om du saknar mobil, lämna meddelande på min telefon- Glöm inte uppge namn och telefonnummer så du inte missar chansen att vinna de 2 trisslotterna. Lycka till!

Miljötänk och kunskapsbevarande

Jag tror att många av oss sedan länge slutat stoppa strumpor, laga revor och sy "nytt" av begagnade klädesplagg, klippa mattor osv. och jag är övertygad om att de yngre saknar denna kunskap. När vi nu börjat tänka på våra resurser och att återanvända det begagnade tänkte jag att vi kunde ha ett litet kunskapsutbyte och go'fika någon eftermiddag i vår.

Jag skulle kunna ta lite kort och kanske få låna alstren till kvinnoarbetsutställningen i sommar. Vad säger ni, mina damer och herrar?

Vi kan väl prata ihop oss under kaffet på årsmötet!

Lollo Horn